

Premi UPC de ciència-ficció 2006

Conferència, 29/11/2006

Brandon Sanderson

La virtut del plaer: En defensa de la literatura d'evasió

Introducció

Jo no sóc escriptor.

Potser us sorprèn sentir això. Precisament, estic parlant en el lliurament d'un premi literari i he publicat diverses novel·les. A més, també tinc un màster en escriptura creativa i, pel que he pogut deduir de la meua trajectòria professional a la universitat, de cap manera no sóc escriptor. Almenys segons els criteris de molts acadèmics.

Què és un escriptor? Un escriptor és algú que diu coses que importen. Un escriptor és algú que confecciona un llenguatge bonic amb les paraules. Un escriptor és algú que el públic hauria de reverenciar i respectar.

Malauradament, aquest no és el meu cas. A mi, simplement, m'agrada explicar històries.

Ara, pel que tinc entès, sóc el primer autor de ficció que convideu a parlar en el lliurament d'aquest premi. I, encara més, sóc un dels pocs autors joves que hi heu tingut. Sóc al començament de la meua carrera professional, més que no pas al final. La llista d'autors il·lustres que heu tingut aquí en anys anteriors em descoratja una mica!

I per tant, he rumiat molt què podia dir-vos que fos significatiu. Finalment, he decidit que el millor que podia fer era parlar-vos del sentiment d'admiració que pot provocar un bon llibre. Parlar-vos sobre què és explicar històries.

I defensar aquest art... el d'explicar històries. És un art que crec que encara pot ser més poderós, més útil, i més real del que ens pensem. Tal com us agrada pensar als lectors de ciència-ficció. Amb tot, vull centrar el meu discurs en els sentiments.

Trajectòria

Potser que reculem una mica. Deixeu que us expliqui la meua història i potser així veureu com he arribat fins on sóc.

Abans de ser narrador d'històries, jo era dues coses. Era un científic i un somiador. És una barreja que, de fet, no crec que sigui tan estranya entre els escriptors de ciència-ficció i fantasia. Solem ser el tipus de persona que, davant d'una aigüera espatllada, ens agrada seure i pensar en els mecanismes que fan que funcioni, ens encantem amb les meravelles de la fontaneria i inventem un sistema màgic per tal de transferir energia màgica per mitjà de canonades.

Tot plegat mentre l'aigua ens ruixa la cara perquè estem massa embadalits per arreglar les canonades!

Si heu llegit les meves novel·les, sabreu que el meu objectiu és barrejar la fantasia i la lògica. M'esforço molt per confeccionar històries i fer-les —paradoxalment— màgiques i científiques alhora. Lluito per demostrar que la fantasia pot ser molt més intel·ligent del que la gent creu, per combinar un efecte de meravella i de sorpresa amb la lògica d'una bona trama i d'un marc excel·lent.

Faig això perquè m'agrada tant aprendre com imaginar. Quan era adolescent, passava tant de temps furgant en revistes de zoologia i de física com llegint llibres sobre la fantasia. De fet, el primer any que vaig anar a la universitat, vaig acabar triant química biològica com a especialitat.

L'escriptura, la meva passió de debò, es va imposar amb el temps i, tal com veieu, he acabat com a escriptor de professió. Però encara tinc un profund respecte per les ciències. Han determinat la meva tasca d'escriptor, empenyent-me a desenvolupar el meu propi estil de màgia lògica.

I a més, hi ha una diferència fonamental entre les ciències i les arts que crec que com a escriptors de ciència-ficció i de fantasia hem de conèixer.

Estudiar la ciència, al meu parer, ens hauria de fer pensar. Llegir ficció, tanmateix, ens hauria de fer sentir.

L'escriptura com a ciència

Ja sé que és una mica controvertit, el fet de sentir-me afirmar que la bona literatura és la que et fa pensar i et fa sentir.

I aquest deu ser el problema de desconexió que tenim en el nostre entorn literari d'avui. En els anys de l'educació institucional de la literatura —amb l'expansió de la idea que l'escriptura és una habilitat “que es pot ensenyar” a les universitats, amb màsters en creació literària i doctorats en escriptura— alguna cosa ha passat en la manera com els acadèmics veuen la literatura.

Sembla que la gent dels departaments de literatura vulgui veure l'escriptura no com un art, sinó com una ciència. Pensen que la literatura sempre hauria d'ensenyar, d'explicar. Sembla que pensin que és una cosa que es pot descompondre, com un físic que divideix els àtoms en quarks i després identifica els components que fan que funcioni.

Personalment, m'amoïna que això sigui degut al fet que la comunitat literària se senti amenaçada per la comunitat científica. En l'àmbit universitari, les ciències produeixen. La recerca dóna lloc a innovacions, es descobreixen noves cures. La investigació en les ciències té resultats reals, quantificables.

La literatura —que no és ben bé un art tradicional, però està lluny de ser una ciència autèntica— s'ha trobat desheretada en aquest sistema modern. Què és l'estudi de la literatura? És recerca? És art? Per legitimar-se, em sembla que els departaments de literatura han orientat els estudis cap a alguna cosa més pròpia d'un laboratori de biologia —disseccar, discutir i quantificar— que no pas d'un taller artístic.

Un text brillant, per ells, és un text sobre el qual es pot discutir llargament.

Tot plegat, en teoria, està prou bé. La literatura és plena de sentit, didàctica i meravellosa. I tot i així, no crec que cap d'aquestes coses hagi de ser l'objectiu d'una obra de ficció. La ficció tracta d'una història. Tota la resta hauria de sorgir de manera natural d'aquella història. Quan el significat, o fins i tot el llenguatge, té prioritat sobre els personatges o la història, crec que vulnerem la natura mateixa de la nostra feina.

Els departaments de literatura i d'escriptura no estan d'acord amb mi. Cada cop més creuen —i ensenyen— que si una obra de ficció simplement entreté, no té tan valor. És roï. Indigne.

I per tant, deu ser per això que no sóc escriptor. Ni tan sols estic segur del que sóc. Sí que sé, malgrat tot, què vull crear. Vull crear alguna cosa amb sentit, no perquè em faci semblar excepcional, sinó perquè els personatges que hi apareguin siguin completament convincents.

Els sentiments

No és el meu propòsit d'embranchar-nos en una llarga dissertació sobre la discriminació institucional de la ficció popular a les universitats. Hi ha gent molt més intel·ligent i entesa que jo que n'ha parlat força.

La meva intenció, doncs, no és assenyalar amb el dit els departaments d'anglès o els experts en literatura per acusar-los. Això ho deixaré per a Steven King. En lloc d'això, només vull demostrar el que he dit abans; que la bona ficció, al meu parer, pot aportar-nos alguna cosa profunda que cap altra cosa —la no-ficció, l'art visual o fins i tot la ciència— no ens pot aportar: emoció.

El resultat de tota aquesta dissecció, discussió i recerca dels cursos d'escriptura és un distanciament dels sentiments en la prosa. La literatura contemporània no tracta d'emocions; tracta de jocs de paraules enginyosos, tracta de mirar d'innovar amb la forma i el missatge. Tracta de mirar de dir o ensenyar coses, més que no pas d'expressar-les.

La literatura popular omple aquest buit.

Ara bé, no vull dir que hàgim d'abandonar i no mirar d'introduir temes o idees en la nostra literatura. Hi ha un lloc per a això, per descomptat. On seríem sense les didàctiques narracions de Lewis, Isop i fins i tot Chaucer? La ciència-ficció i les històries fantàstiques tot sovint tenen temes punyents que fan pensar els lectors. Què és Harrison Bergeron, si no una història clàssicament didàctica amb les mateixes flamarades que un típic conte moralitzador de l'edat mitjana?

Amb tot, ja us he avançat l'afirmació que la literatura no ha de tenir necessàriament significat per ser valuosa. De fet, per mi té més valor la literatura que no significa res! Parafrasejant Oscar Wilde, tot l'art —o, com a mínim, el bon art— és, en darrer terme, inútil.

Ficció popular

Això ens porta a la literatura d'evasió. Evasió és una paraula que en anglès s'ha emprat sovint per menysprear la ficció que se centra massa en l'entreteniment. Les obres d'evasió, segons que pensen molts lectors, són les que tenen poc valor perquè t'abstreu del món real en comptes d'ensenyar-te coses útils. Hi ha molts escriptors literaris que reivindiquen que tota la ficció popular és simplement d'evasió. I, malauradament, molts escriptors de ciència-ficció assenyalen amb el dit els escriptors de fantasia i diuen "No! Nosaltres no som els qui escrivim literatura d'evasió. Aquella gent escriu literatura d'evasió!"

D'acord. Jo vull escriure literatura d'evasió. Perquè, per mi, una cosa que t'abstreu del teu món i et posa en el d'un altre és, per si sola, meravellosa. Perquè et fa sentir.

Els vertaders clàssics tant de ciència-ficció com de fantasia no són aquells llibres que miren d'alliçonar el lector, són els llibres que miren de provocar emocions en el lector. Dune, El senyor dels anells, El joc d'Ender, fins i tot els relats de robots d'Asimov... no són obres adreçades a explicar-nos coses, malgrat que tractin temes importants —a més d'aspectes interessants de màgia i ciència.

L'objectiu principal, l'aspecte central, d'aquestes obres és el sentiment. L'emoció. L'entreteniment.

I això és precisament el que, per alguna raó, la comunitat de lectors en general comença a mirar amb disgust.

El declivi de l'emoció

Jo no sóc una persona emotiva. Demaneu-ho a qualsevol que em conegui. Us diran que no m'emprenyo mai, i que no tinc rampells. Quan finalment vaig vendre un llibre després de vuit

anys de feina, la meva resposta va ser un simple “Que bé” més que no pas un crit d’alegria. No és que no estigués content, és només que no tendeixo a l’emoció desmesurada.

Potser és per això que l’emoció em fascina tant. Com el menjar escombraries per a un home que ha passat gana tota la vida, com l’educació obligatòria per a un nen que ha crescut en un lloc on només els rics podien ser escolaritzats, jo sóc un home que troba que el que no tenim és molt més interessant que el que tenim.

L’emoció és meravellosa. Una de les poques coses que em pot fer experimentar sentiments de debò és una història ben narrada. No cal que em sorprengui un argument brillant —tot i que m’agraden— i no cal que em sobti l’originalitat de l’escenari. Una història ben narrada amb un clímax dramàtic em pot aportar emocions d’una manera més punyent que cap altra cosa.

Pot ser una cosa esperada, com ara l’escena de la resurrecció a El lleó, la bruixa i l’armari. Pot ser sorprenent però inevitable, com l’escena de la destrucció del cotxe d’El protegit. D’una manera o d’una altra, aquestes històries em diuen alguna cosa. Em fan sentir.

I, per alguna raó, tota la meva carrera universitària va mirar d’ensenyar-me que aquesta reacció era d’alguna manera inferior a la que hauria de tenir llegint una història densa i confusa de James Joyce.

M’hi vaig rebel·lar.

I bé, per què us explico tot això? Ho faig només perquè m’heu donat una tarima, heu creuat els dits i us heu esperat per veure què deia? Com us podreu imaginar, aquest tema és molt important per mi.

I tanmateix, no vull que tot sigui etzibar fàstics a tort i a dret sobre coses que em molesten —tot i que, com la majoria d’autors, ho faig prou bé. La raó perquè trio aquest tema sou vosaltres.

Senyores i senyors, sou científics i enginyers. Sou gent de lògica, raó i pensament. Això és meravellós. De fet, em considero més aviat un de vosaltres que no pas un veritable artista segons l’estil clàssic.

I tot i així, em preocupa que les vostres ments lògiques també representin un perill per a vosaltres quant a l’escriptura. Com ho va fer la meva. Abans, quan he parlat de la meva infantesa, he esmentat de passada la difícil decisió que va ser per mi el fet de triar, en un principi, la química biològica com a carrera, i no l’escriptura. Per què ho vaig fer? Perquè la meva ment lògica em deia que els escriptors no guanyen diners, i que si triava dedicar-me a escriure llibres, acabaria pidolant mongetes al costat de la carretera i els meus manuscrits només servirien per fer un bon foc en un cubell d’escombraries per escalfar-me.

La lògica m’anul·lava els sentiments. Vaig notar que em passava una cosa semblant quan vaig mirar-me la meva obra des d’un punt de vista crític i literari.

Senyores i senyors, hem de resistir les ganes de forçar la nostra literatura perquè miri de fer el que les ciències ja fan prou bé. Crec que hem d’entendre lògicament per què una cosa aparentment frívola com l’emoció és tan important en la nostra literatura.

I per tant, com que ja m’acosto al final, parlem breument de per què trobo que l’emoció és tan important.

La importància de les sensacions

Per què és important, sentir? Crec que, en part, sentir vol dir bàsicament entendre l’altra gent.

Al llarg de la història, quan uns homes han provocat desgràcies a altres homes, un dels objectius de les parts atacants ha estat fer que els soldats i els seus seguidors veiessin els enemics d’una manera lògica, no emocional. Les persones recloses als camps de concentració

esdevenien coses, no persones. Als Estats Units, es pensava que els esclaus eren més animals que no pas homes.

El truc d'aquests règims ha estat el fet de crear una desconexió en els seus seguidors. És molt més difícil ferir un altre home si t'hi identifiqués. En canvi, si et pots convèncer que no sent de la mateixa manera que tu, aleshores et pots obligar a fer molt més.

Què vull dir amb això? És que cal associar els escriptors de literatura amb els nazis? A vegades sentia com si em torturessin quan m'obligaven a llegir els anomenats "clàssics" a l'escola.

Estic exagerant, per descomptat. No, no vull relacionar-ho de cap manera. El que vull demostrar és que la capacitat de sentir i d'entendre els altres és vital per a la tota la humanitat. La capacitat de veure altres persones i d'imaginar què deuen sentir és, al meu parer, una de les emocions més magnífiques i més madures. És al centre dels ensenyaments de gairebé totes les religions humanistes d'arreu del món.

Entendre els altres provoca fortes reaccions en la gent. Ens fa donar. Afebleix l'odi i l'incivisme. Desvia la nostra atenció de nosaltres mateixos i ens encarrila cap a les millors coses que la humanitat pot oferir.

I, a risc de vanagloriar-me una mica massa, és senzillament per això que sóc valuós dins de la literatura d'evasió. La intenció dels llibres com els que escrivim no és fer reflexionar o ensenyar. El veritable mèrit d'un escriptor popular és la capacitat de fer que el lector pensi i se senti com els personatges pensen i se senten.

La intensitat de la tensió depèn del lligam del lector amb els personatges a mesura que aquests progressen en la història. L'amenaça del perill depèn de la capacitat del lector de preocupar-se pels personatges. La força d'un final brillant depèn de la seva capacitat d'influir els personatges per al triomf o la tragèdia.

Quan llegim un bon llibre, ens sentim com si triomféssim o com si fracasséssim amb els personatges implicats. Ens fa deixar de ser nosaltres i ens introdueix, per una estona, a dins d'algú altre.

Això és el que pot fer la ficció popular. Una obra literària pot tenir un llenguatge deliciós, un missatge punyent i un tema amb molta força. Però si no ens preocupem dels personatges, aleshores, per mi, no reeixirà com a història.

Conclusió

I acabo amb una petició concreta i modesta, em penso. Els qui sou avui aquí sou els meus companys: escriptors, somiadors, homes i dones de ciència i pensament. Per nosaltres, l'aprenentatge i les idees són molt importants. És per això que llegim, i ens encanten els llibres que ens estimulen els sentits lògics.

Malgrat tot, en l'escriptura, correm el perill d'oblidar-nos de la profunda i poderosa capacitat d'una història ben narrada d'evocar emocions. Us proposo un repte, doncs. No deixeu que els qui cerquen escriptura literària us facin avergonyir del vostre amor per una bona història, perquè té més força que res del que ells estan disposats a admetre.

Però, alhora, no deixeu que la vostra set de lògica faci desaparèixer la vida de la vostra història. Si escriviu primordialment sobre la gent, aleshores la lògica, l'argument i la ciència encara hi seran més potents per associació.